

ПОНЯТТЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

THE CONCEPT OF INTERACTION OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES UNDER MARTIAL LAW

Мошонський В.О., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану є ключовим (основним) фактором забезпечення і підтримки внутрішньої стабільності держави, правового порядку на всіх її територіях, а також недопущення соціальної паніки та хаосу. За наявності зовнішніх загроз важливо, щоб в середині країни всі владні інституції працювали належним чином згідно до затвердженої законодавством компетенції, а громадяни почувались захищеними та всіляко сприяли обороні держави. Для цього вкрай важливе поєднання правоохоронними органами своїх сил та засобів у оперативному вирішенні віднесених до їх відання питань за що відповідає категорія взаємодія. Мета статті полягає у наданні авторського визначення поняття взаємодії правоохоронних органів в умовах воєнного стану. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, розкрито загальну етимологію поняття «взаємодія». Відзначено, що взаємодія, як функціональна категорія правоохоронної сфери та діяльності правоохоронних органів в умовах дії воєнного стану, характеризується низкою ознак. Наведено перелік таких ознак. Наголошено, що взаємодія правоохоронних органів в умовах воєнного стану розкривається у спільній правоохоронній діяльності, яка може спрямовуватись на протидію правопорушенням охоплених компетенцією одночасно декількох правоохоронних органів, або реалізовуватись за якимось окремими напрямками чи сферами. Наприклад, в аспекті дії правового режиму воєнного стану це може бути боротьба з організованими злочинними групами які вчиняють правопорушення пов'язані із гуманітарною чи військовою допомогою, диверсійно-розвідувальними групами, колабораціонізмом і таке інше. Зроблено висновок, що взаємодія правоохоронних органів в умовах воєнного стану – це особливі адміністративно-правові відносини між незалежними одне від одного правоохоронними органами України, в рамках яких вони провадять спільну діяльність за рахунок об'єднання сил та засобів (інформаційних, матеріально-технічних, кадрових), а також будь-яких інших необхідних ресурсів, виконуючи таким чином покладені на них завдання і функції, а також підтримуючи та забезпечуючи дію правового режиму воєнного стану на території України, а також передбачених ним дій та заходів.

Ключові слова: правоохоронна система, правоохоронні органи, взаємодія, правовий режим, воєнний стан.

The relevance of the article lies in the fact that the activities of law enforcement agencies under martial law are a key (main) factor in ensuring and maintaining the internal stability of the state, legal order in all its territories, as well as preventing social panic and chaos. In the presence of external threats, it is important that all government institutions within the country work properly in accordance with the competence approved by law, and citizens feel protected and contribute in every way to the defense of the state. For this, it is extremely important for law enforcement agencies to combine their forces and means in the operational resolution of issues assigned to their jurisdiction, which is the responsibility of the interaction category. The purpose of the article is to provide the author's definition of the concept of interaction of law enforcement agencies under martial law. The article, based on the analysis of the scientific views of scientists, reveals the general etymology of the concept of "interaction". It is noted that interaction, as a functional category of the law enforcement sphere and the activities of law enforcement agencies under martial law, is characterized by a number of features. A list of such features is given. It is emphasized that the interaction of law enforcement agencies under martial law is revealed in joint law enforcement activities, which may be aimed at counteracting offenses covered by the competence of several law enforcement agencies at the same time, or be implemented in some separate areas or areas. For example, in terms of the legal regime of martial law, this may be the fight against organized criminal groups that commit offenses related to humanitarian or military aid, sabotage and intelligence groups, collaborationism, and so on. It was concluded that the interaction of law enforcement agencies under martial law is a special administrative and legal relationship between independent law enforcement agencies of Ukraine, within the framework of which they carry out joint activities by combining forces and means (information, material and technical, personnel), as well as any other necessary resources, thus fulfilling the tasks and functions assigned to them, as well as supporting and ensuring the operation of the legal regime of martial law on the territory of Ukraine, as well as the actions and measures provided for by it.

Key words: law enforcement system, law enforcement agencies, interaction, legal regime, martial law.

Актуальність теми Діяльність правоохоронних органів в умовах воєнного стану є ключовим (основним) фактором забезпечення і підтримки внутрішньої стабільності держави, правового порядку на всіх її територіях, а також недопущення соціальної паніки та хаосу. За наявності зовнішніх загроз важливо, щоб в середині країни всі владні інституції працювали належним чином згідно до затвердженої законодавством компетенції, а громадяни почувались захищеними та всіляко сприяли обороні держави. Для цього вкрай важливе поєднання правоохоронними органами своїх сил та засобів у оперативному вирішенні віднесених до їх відання питань за що відповідає категорія взаємодія.

Стан дослідження проблеми. Питання взаємодії в контексті діяльності правоохоронних органів України складало предмет наукових досліджень різних вчених, наприклад: Ю.В. Бауліна, І.І. Башти, Л.А. Гарбовського, П.С. Єпринцева, Я.В. Мельника, В.А. Нечитайло, Л.Т. Рябовол, А.М. Юрченко та багатьох інших. Втім, попри наявність великої кількості теоретичних здобутків, зміст та сутність взаємодії правоохоронних органів безпосередньо під впливом дії правового режиму воєнного стану в теоретико-юридичних працях не аналізувались.

Саме тому метою статті є запропонувати авторське визначення поняття взаємодії правоохоронних органів в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не надає належної характеристики проблемі взаємодії правоохоронних органів в умовах воєнного стану. Дане питання не виділяється в документі або регламентовано поверхнево. Наприклад, стаття 16 Закону визначає, що за рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введенням у дію в установленому порядку указом Президента України, утворені відповідно до законів України військові формування залучаються разом із правоохоронними органами до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану, згідно з їх призначенням та специфікою діяльності [1].

Академічний тлумачний словник за загальною редакцією І.К. Білодіда надає поняттю «взаємодія» наступного тлумачення: взаємний зв'язок між предметами у дії, а також погоджена дія між ким-, чим-небудь [2]. У філософському енциклопедичному словнику взаємодія розглядається як філософська категорія, яка відображає особ-

ливий тип відношення між об'єктами, при якому кожний із об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, в свою чергу, зумовлює зміну його стану [3].

Неодноразово питання визначення взаємодії потрапляло в поле зору окремих науковців, які намагались сформулювати власне тлумачення. Наприклад, В.М. Дрьомін вважає: «Взаємодія – це такий вид зв'язку між явищами, що віддзеркалює їх взаємний вплив один на одного, їхню взаємну детермінацію. Кожна зі взаємодіючих сторін виступає як детермінанта іншої і одночасно як наслідок впливу іншої сторони» [4, с.74-75]. О.О. Кравченко підкреслює, що взаємодія – це активна поведінка учасників суспільних відносин, спрямована на певні зміни у сфері інтересів цих учасників чи третьої сторони або на недопущення таких змін. На думку вченої категорія в обов'язковому порядку включає в себе взаємозв'язком – обопільно усвідомлений суб'єктами фактичний стан відносин між ними, за якого вони можуть вчинювати певні дії, що стосуються їх інтересів чи інтересів третьої сторони або утримуватися від певних дій [5, с.28-29]. А.О. Штанько доводить, що взаємодія – це певний вид узгодженого двостороннього зв'язку суб'єктів, за якого вони вирішують у межах установлених загальнообов'язкових правил поведінки та наданих їм прав єдині або спільні завдання у відповідній сфері діяльності [6, с.191-192]. Як пише К.В. Степаненко, взаємодія між предметами (явищами) в цьому випадку була обумовлена спільною метою, яка й провокувала взаємодію. Крім цього, взаємодія виявляла себе не тільки у постійному впливі один на одного її учасників, а і у використанні взаємодіючими сторонами можливостей (енергії, інформації, засобів тощо) задля досягнення власних цілей [7, с.163].

Опрацюючи поняття взаємодії О.Г. Колб надає не тільки визначення, але й наводить ключові ознаки категорії. На його думку це процес взаємозалежної, погодженої, спільної діяльності різних суб'єктів, якому притаманне наступне: а) у взаємодії мають брати участь як мінімум два суб'єкти. Це означає, що кожен з учасників має ясно усвідомлювати, що він є суб'єктом взаємодії і виконує покладені функції разом з іншим суб'єктом; б) має бути окреслено спільність цілей і завдань для всіх учасників взаємодії. Роз'єднаність, як показує практика, призводить до втрати змісту взаємодії [8, с.287].

О.О. Яструб, досліджуючи категорію у контексті культури міжособистісної взаємодії доводить наступне: «суспільство – це система реальних зв'язків і взаємодій людини з іншими людьми, соціальними групами, сукупністю усіх соціальних стосунків – опосередкованих і безпосередніх, свідомих і неусвідомлених. У процесі взаємодії відбувається обмін діями, зароджуються спорідненість, координація дій обох суб'єктів, стійкість їх інтересів, планування спільної діяльності, розподіл функцій тощо. За допомогою дій відбуваються взаємне регулювання, взаємний контроль, взаємовплив, взаємодопомога. Це означає участь кожного учасника взаємодії в розв'язанні спільного завдання з відповідним коригуванням своїх дій, урахуванням попереднього досвіду, активізацією власних здібностей і можливостей партнера» [9;10, с.59]. Управлінський аспект поняття «взаємодія» наведено в дисертації І.Г. Богатирьова: «Взаємодія як управлінське поняття є форма зв'язку елементів системних утворень, через яку вони взаємно доповнюють один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи» [11, с.304-305].

В.В. Ковальська наголошує: взаємодія – це узгоджена діяльність різних суб'єктів системи правоохоронних органів держави для реалізації спільних дій щодо виконання спільних завдань у сфері правопорядку. До основних ознак категорії автор відносить: 1) узгодженість діяльності – обов'язкова ознака взаємодії елементів системи, використовується. Вона впливає на спільні дії, об'єднуючи їх у єдине ціле – систему. Узгодженість перед-

бачає ряд відповідних дій та використання загальних або доповнюючих одна одну форм і методів реалізації цих дій; 2) певна кількість суб'єктів – допускається участь як мінімум двох сторін, причому кожна з цих сторін можуть представляти декілька учасників; 3) поєднання зусиль суб'єктів, що визначає відносини співпраці між ними та передбачає наявність спільних цілей та інтересів для взаємодіючих сторін. На погляд В.В. Ковальської, можна виділити дві основні концепції взаємодії. Суть першої з них полягає в тому, що взаємодія – це узгоджена діяльність, другої – це доповнення можливостей сторін на умовах спільної користі від цього; 4) партнерський характер відносин у рамках співпраці, при чому сторони рівні й незалежні одна від одної; 5) законність, відповідно до якої реалізуються дії й використовуються форми, методи, сили і засоби [12, с.151-152].

Сутність взаємодії в сфері запобігання та протидії організованій злочинності розкриває П.С. Спринцев: узгоджена за метою, місцем та часом, врегульована кримінальним процесуальним законодавством України і відомчими (міжвідомчими) нормативно-правовими актами спільна діяльність незалежних один від одного підрозділів (чи окремих працівників), щодо поєднання наявних можливостей, сил, методів і засобів для успішного проведення комплексу взаємопов'язаних і взаємообумовлених кримінологічних заходів та процесуальних дій з метою пошуку і фіксації фактичних даних про діяльність організованих груп та злочинних організацій національного та транснаціонального характеру, їх членів, підготовлені та вчинені кримінальні правопорушення, детермінанти та які найефективніше забезпечують збереження національної безпеки силами і засобами, що є у розпорядженні суб'єктів такої взаємодії, ґрунтуючись на принципах взаємоузгодженості дій та взаємодоповнення запобіжних заходів [13, с.58].

Взаємодію правоохоронних органів у сфері запобігання кримінальним правопорушенням І.В. Однолюк вважає доцільним тлумачити, як погоджену дію (співпрацю) між двома та більше державними органами у запобіганні кримінальним правопорушенням, яка передбачає їх тісний взаємозв'язок і взаємодоповнюваність та полягає у розробці й впровадженні системи заходів із метою припинення злочинних проявів, виявлення, скорочення, усунення причин і умов злочинів та кримінально-правового впливу на осіб, які їх вчинили [14, с.46]. А.О. Шульга взаємодію правоохоронних органів в сфері розкриття та розслідування вбивств тлумачив як засновану на законі співпрацю органів, які не мають взаємного підпорядкування, але діють узгоджено, ефективно застосовуючи засоби та способи розкриття злочинів, притягнення до відповідальності винних, розшуку обвинувачених та забезпечення відшкодування збитків, які були завдані злочином [15, с.127].

Л.Т. Рябовол наголошує на необхідності розкривати взаємодію державних правоохоронних органів як цілеспрямовану, узгоджену й систематизовану діяльність у сфері забезпечення законності і правопорядку в державі, сутність якої полягає у відборі й застосуванні сукупності правових, організаційних, оперативних-тактичних та інших заходів (щодо своєчасного виявлення, розкриття, прискання й попередження правопорушень, а також щодо усунення передумов та причин протиправної поведінки), необхідних і достатніх для забезпечення законності і правопорядку в державі [16, с.78].

Тож, зміст взаємодії, як функціональної категорії правоохоронної сфери взагалі, та роботи правоохоронних органів, зокрема, характеризується наступними аспектами:

– по-перше, за своєю правовою природою взаємодія правоохоронних органів – це суспільно-правові відносини адміністративного характеру. Відповідно до науково-юридичних джерел це врегульовані адміністративно-

правовими нормами суспільні відносини, що виникають у сфері, безпосередньо пов'язаній із владно-управлінською діяльністю, однією зі сторін яких є суб'єкт, наділений державно-владними повноваженнями, з метою задоволення публічних або індивідуальних інтересів суб'єктів таких правовідносин. Категорії притаманні наступні риси: 1) виникнення в сфері публічного управління; 2) однією зі сторін обов'язково є орган влади; 3) врегульовані адміністративно-правовими нормами; 4) їхні учасники виступають носіями прав і обов'язків у сфері державного управління; 5) мають державно-публічний характер; 6) є відносинами «влада-підпорядкування» і визначаються юридичною нерівністю сторін; 7) можуть виникнути за ініціативою будь-якого суб'єкта адміністративного права, згода іншої сторони не є обов'язковою; 8) порушення стороною своїх обов'язків зумовлює її відповідальність перед державою в особі її компетентних органів; 9) для органів управління їх права є одночасно і обов'язками; 10) за порушення обов'язків застосовуються, як правило, заходи адміністративного примусу; 11) спори між сторонами мають особливий правовий режим забезпечення законності (адміністративний і судовий) [17, с.98-99];

– по-друге, незважаючи на адміністративний характер правовідносин, вони виникають та розвиваються між цілком рівноправними суб'єктами, тому мають не вертикальний, а горизонтальний характер. Під час взаємодії правоохоронні органи націлені саме на поєднання своїх сил у вирішенні якихось питань, але при цьому незалежні між собою та не можуть впливати одне на одного;

– по-третє, взаємодія розкривається у спільній правоохоронній діяльності, яка може спрямовуватись на протидію правопорушенням охоплених компетенцією одночасно декількох правоохоронних органів, або реалізовуватись за якимось окремими напрямками чи сферами.

Наприклад, в аспекті дії правового режиму воєнного стану це може бути боротьба з організованими злочинними групами які вчиняють правопорушення пов'язані із гуманітарною чи військовою допомогою, диверсійно-розвідальними групами, колабораціонізмом і таке інше;

– по-четверте, взаємодія правоохоронних органів має в своїй основі об'єктивізований результат, якого останні прагнуть досягнути спільними діями, наприклад, забезпечити ефективну дію заходів правового режиму воєнного стану;

– по-п'яте, взаємодія має широке коло адміністративно-правових механізмів здійснення, які передбачають поєднання сил та засобів у вчиненні якихось спільно визначених дій та операцій, обмін та взаємне використання інформаційних, матеріально-технічних, кадрових та будь-яких інших необхідних ресурсів у вирішенні питань, що входять до компетенції правоохоронних органів;

– по-шосте, передбачає реалізацію кожним окремим правоохоронним органом, як власних, цільових функцій, які покладено на нього законодавством України, так і додаткових напрямів діяльності зумовлених залученням в процес забезпечення та підтримки дії правового режиму воєнного стану.

Висновки. Таким чином, взаємодія правоохоронних органів в умовах воєнного стану – це особливі адміністративно-правові відносини між незалежними одне від одного правоохоронними органами України, в рамках яких вони провадять спільну діяльність за рахунок об'єднання сил та засобів (інформаційних, матеріально-технічних, кадрових), а також будь-яких інших необхідних ресурсів, виконуючи таким чином покладені на них завдання і функції, а також підтримуючи та забезпечуючи дію правового режиму воєнного стану на території України, а також передбачених ним дій та заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про правовий режим воєнного стану: закон від 12.05.2015 №389-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №28. Ст.250.
2. Білодід І.К. Словник української мови: в 11 томах. Том 1, 1970. Стор. 346.
3. Філософський енциклопедичний словник, Київ: Абрис, 2002. 741 с.
4. Дрьомін В.М. Інституціональна теорія злочинності та криміналізації суспільства: дис... д-ра. юрид. наук: Одеса: Одеська національна юридична академія. 2010. 422 с.
5. Кравченко О.О. Кримінально-правова характеристика контрабанди (ст.201 України): дис... канд. юрид. наук: Київ: Київський міжнародний університет. 2010. 203 с.
6. Штанько А.О. Правопорушення як вид правової поведінки: дис... канд. юрид. наук: Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2009. 272 с.
7. Степаненко К.В. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном: дис... канд. юрид. наук: Дніпропетровськ: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2009. 229 с.
8. Колб О.Г. Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам: дис... д-ра. юрид. наук: Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2007. 509 с.
9. Яструб О. Сутнісний аналіз поняття «культура міжособистісної взаємодії». *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*. 2014. № 8. С. 81-86.
10. Єпіхіна М.А. Дефініційний аналіз поняття «взаємодія» у філософському та соціологічному вимірі. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. Вип. 48. С. 53-63.
11. Богатирьов І.Г. Кримінальні покарання, не пов'язані з позбавленням волі (теорія і практика їх вчинення кримінально-виконавчою інспекцією): дис... д-ра. юрид. наук: Київ: Київський національний університет внутрішніх справ. 2006. 434 с.
12. Ковальська В.В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти): дис... д-ра. юрид. наук: Київ: Київський міжнародний університет. 2008. 422 с.
13. Єпринцев П.С. Взаємодія правоохоронних органів з іншими органами у запобіганні організованій злочинності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2022. № 59. С. 55-60.
14. Однолько І.В. Взаємодія правоохоронних органів у сфері запобігання кримінальним правопорушенням. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2017. Випуск 34. С. 41-51.
15. Шульга А.О. Основи методики розслідування вбивств на замовлення: дис... канд. юрид. наук: Донецьк: Донецький інститут внутрішніх справ МВС України. 2003. 219 с.
16. Рябовол Л.Т. Взаємодія державних правоохоронних органів: проблема визначення поняття. *Наукові записки*. 2021. Випуск 11. С.75-80.
17. Адміністративне право України (загальна частина): навч. посіб. Остапенко О. І. Ковалів М. В., Єсімов С. С. та ін.; Вид. 2-е, доп. Львів: СПОЛОМ, 2021. 616 с.